

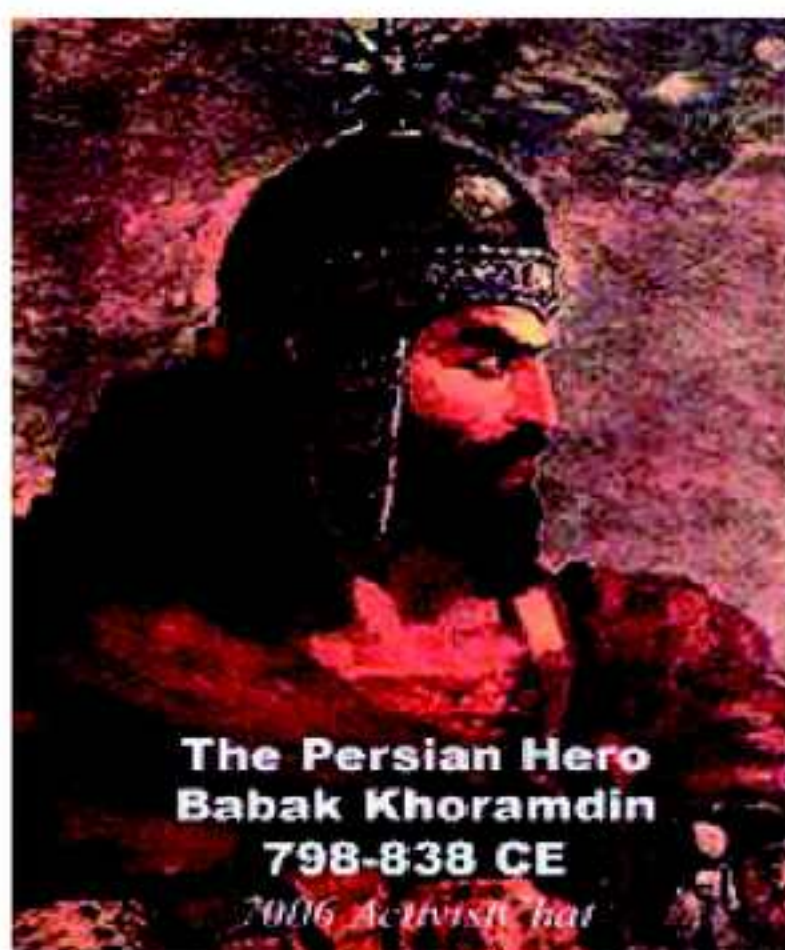
بابه کی خوره می و بزاقا وی د ژیده رین ئیرانیدا

قوتابی / دیندار سهلمان

زانکویا زاخو / فاکولتیا زانستین مروقیاهی تی / پشکا میژوو

پیداچوون / د. فهرسهت مهرعی

زانکویا زاخو / فاکولتیا زانستین مروقیاهی تی / پشکا میژوو

بهشی ئیکی

ئیکه م: بارودوخین ئیرانی ل چهرخین
دهستپیکا ئیسلامی:

شاهی ئیرانی (انوشیروان)⁽¹⁾
کوپشتی بابی خو (قوباد)⁽²⁾ پادشایه تیی
بدهست خوڤه دئینیت، که سانین نیزیکی
خوژناقبرن، تاجا پادشایه تیی ب رشتنا
خوینا دههان هزار که سین بی گونه ه دانا
سه ر سهری خو، ل نازه ربیجانی ژماره کا
زور ژ خه لکی دژی (انوشیروان) شوره ش
کرن، ژبه ر هندی (انوشیروان) ی هیرشین

به رفره دژی (مه زده کیان)⁽³⁾ برن، نیزیکی دوو هزار مه زده کی وهک دره ختان د
ته ردی دا چاندن و ئاقا گهرم ب سهر وان دا کر، مه زده کی ژ ترسا نه قی چه ندی
به ره ق چیا یان قه چوون و ل جهین ناسی و دوو دست بو دهر باز بوونی که لهین مه زن
و سه خت چیکرن، له ورا به هرا پتر ژ که لهین نازه ربایجانی بو قی سه رده می دزق
رن.

پشتی قه کرنین ئیسلامی، دوو ماهیک شهری وان دگه ل ئیرانیان
ل نه اوهند سال (21ه) ب شکه ستنا ئیرانیان ب داوی هات، گه له ک ناوچین
ئیرانی که فتنه دبن دهستی سوپایی ئیسلامی دا، ژبه ر هندی ته ق سه رکه فتنه
موسلمانان ب (فتح الفتوح) هاته نافکرن⁽⁴⁾، میژوو یا ئیرانی بوو هه لگرا دوو
قوناغین میژووی، ئیک ژ وان قوناغا به ری ئیسلامی یا دووی قوناغا پشتی
ئیسلامی، چونکه هاتنا ئیسلامی بو ئیرانی بوو نه گهری گه له ک گهورینین
سیاسی، کومه لایه تی، تابوری و فهرهنگا کوور و دریز، ل چهرخی (1ه.7ز)
پشتی دهوله تا ساسانی ژناقچووی پایته ختی دهوله تا ئیسلامی بو ماوی (25)

رووگه ه

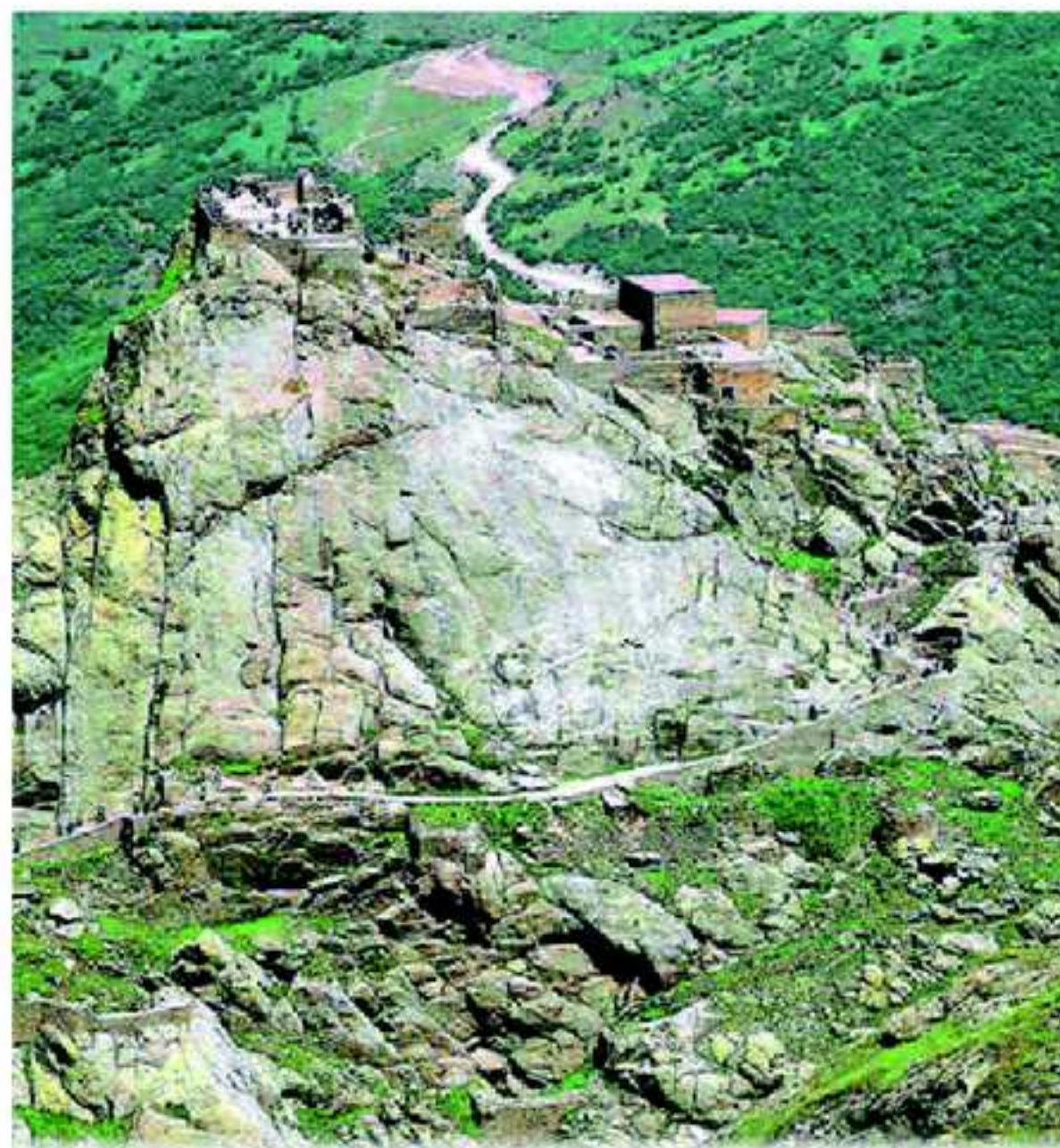
روزیه، پویته ی د دهته شه کولین و
وهرکیرانین مروقیاهی تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

130

سالان باژیروی مه دینی بوو، د ههر دوو چهرخین دهستپینکی دا خهلیفه یان ب شیوه کی ئیکسه ردهستهلالات د کاروبارین ئیرانی دا کر، بارودوخین ئیرانی که تنه د دهستی موسلمانان دا ههروه سا پیکهاته کا کومه لایه تیا دی ل ئیرانی پهیدا بوو، و پشتی شه ری (جه مهل) و هاتنه سه ر دهسته هلاتا ئیمام علی (ع) دگه ل ئیرانیان رهفتاره کا باش هه بوو له ورا ئیرانیان فیانه کا زور بوئه فی ئیمامی هه یه⁽⁵⁾ پشتی هاتنا سه ر دهسته هلاتا نه مه ویان ره گه زیه رسته یه کا بی سنوور دنا ف خودا ده ر ئیخست و دگه ل ئیرانیان رهفتاره کا نه جوان ب کار دئینا، بوپتر به رفهره کرنا نه ژادی عه ره ب ل ئیرانی و به روفاژی په ووه ردا ئیسلامی نه ژادی عه ره ب ل سه ر هه می نه ژادین دی مه زنتر دانا، هه تا نه و موسلمانن ب ره گه ز عه ره ب نه با دهاته هه ژمارتن (مه والی)، نه ف مه والیه ژ مافین خوین سه ره تایی بی به شبوون، مینا سواریوونا ده واران⁽⁶⁾. عه ره بان ب هینجه تا هندی کو پیغه مبه ر (ص) ژنا ف وان دا پهیدا بوویه و زمانی قورثانا پیروز عه ره بی بوویه عه ره ب ل هه می نه ته وان مه زنتر دهه ژمارت، بی کونا گه هدری سوره تا قورثانا پیروز بن ده ما دبیرت: ((یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و انشی وجعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا))⁽⁷⁾ نه ی گه لی خه لکی مه هوبن ژ زه لامه کی و ژنه کی ئافراندیه و کرینه هوز دا ئیک و دوو بناسن. یان ناگه ژ گوتنا پیغه مبه ری نه بوویه ده می که رم دکه ت و دبیرت: ((لا فجل للعرب علی العجم الا بالتقوی))⁽⁸⁾، ژ به ر هندی خه لکی ئیرانی ب

توندی دژی نه فی چهندی راوهستیان ل به رامبه ردا هندک ژ والیین وان گه لک زولم ل خه لکی دکر، مینا (حجاج بن یوسف)⁽⁹⁾، ههروه سا نه مه ویان ژ به ر گرنکیا خوراسانی ئیکسه ر ده ستیوه ردا ن د کاروبارین نه فی ویلایه تی دا کرن، له ورا ب

رووگه ه

وهرزیه، بویته ی د ده ته فه کولین و وهرکیرانین مرؤقه ابه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

۱۳۱

تلاوتنه هاتنه کنشان ولاین کنالی (غبرگی ئیرانی سه رچاره www.iranin.ir)

دهستیپیکرنا بزاقا عه بیاسیان ل سهر ئه مه ویان ئیرانی چونه دناق ملامانی دا بو ژناقبرنا ئه مه ویان و ژئه نجامین قان گوهرینان ل ساللا (132ه) دهوله تا ئه مه وی ژناقچوونا و عه بیاسی هاتنه سهر دهسته لاتی. مه لبه ندی خیلافه تا عه بیاسی باژییری به غداد بوو، ل قی ماوهی دا ئیرانیان ژبه ر پشکداریا وان دسه رکه فتنا عه بیاسیان دا جهه کی باش دناق خیلافه تی دا هه بوو تاییه ت دکاروبارین سیاسی و ئیداری دا⁽¹⁰⁾ ب شیوه کی کو(به رمه کیان)⁽¹¹⁾ ل سهرده می (هارون الرشید) وه زارعت

وه رگرتبوو، به لی تشتی عه بیاسی و ئه مه وی دگه هاندنه ئیک ئه و بوو کو هه ردووان ره گه زی عه ره ب ژ ره گه زین دی ب باشتر و چاکتر ده ژمارت، له ورا ئیرانیان بو ب ده ستقه ئینانا نازادیا خو. ئه و ژ ده ست دای که فتنه بزاقان⁽¹²⁾ و ب توندی به رامبه ر زولم و سته ما عه ره بان راوه ستان، بو نمونه بزاقین(مختار الثقفی)⁽¹³⁾، (زید کوری علی)⁽¹⁴⁾، (یه حیا کوری زید) ژلایی ئیرانیان قه دهاتنه پشته قانیکن⁽¹⁵⁾.

پشتی هنگی ده رکه فتنا بزاقا(جل ره شان)⁽¹⁶⁾ ب سهر کردایه تیا (ابو مسلم الخراسانی) بوو ئه گه ری باوه ری ب خو بوونا ئیرانیان، لی ب خیانه تا خه لیفین عه بیاسی، کو ب هاریکاریا ئیرانیان هاتبوونه سهرده سته لاتی "ب ناحق خوینا وی هاته ریشتن"⁽¹⁷⁾، ل سالین کو هه می ناوچین ئیرانی ل ژیر ده سته لاتداریا خیلافه تی دا بوون، مه زه به بی خوره می وه ک شاخه ک ژ مه زه به بی مه زده کی ومانه وی ل چه ندین جهان وه ک ناوچه یین ئه هه ر⁽¹⁸⁾، نازدرببیجان⁽¹⁹⁾، ئه رمه نستان، دینه وهر⁽²⁰⁾ و ئه سفه هان ده رکه فتبوو، مه زه به بی خوره می نیژیکی (61) سالان (هه ر ژ ساللا 162.223 مش) دژی ده سته لاتا عه بیاسی شهر دکر، میژوونقیسه ک دیبیریت گه له ک یا ب زه حمه ته کو ئه م به لگه نامین به رده ست ژ ره فتارا خه لکی ئه وین ب چه ندین سالان ل به رامبه ر ده وله تا عه بیاسی راوه ستیاین و ده ست ژ دابونه ریتن خو نه به ردای، گیانی خو گوری نارمانجین خو کری ژ ده ست بده یین⁽²¹⁾، بابه کی خوره مدین و بزاقا وی ئه ژ ناوچه کر بوو مه ترسیدارترین ناوچه ل سهر خیلا فه تی.

دووه م: خوره می کی بوون؟ چه و ده رکه فتان؟

خوره مدینان یان خوره می ناقی فرقه کییه، کو پشتی کوشتنا ئه بو

روگه ه

وهرزیه، پویته ی د ده ته شه کولین و
وهرکیرانین مروقایه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

132

موسلم خوراسانی بنیاتی دژایه تیی دگهل خه لیفین عه بیاسی ل ویلایتین روژناقا و باکورپی روژناقا ئیرانی، ب تاییه ت ل نازهربایجانئ، دانایه⁽²²⁾

پشتی کوشتنا نه بوموسلم خوراسانی ل سه رده ستی نه بوجه عفر مه نصور خه لیفه یی عه بیاسی، خوره می ب که رب و کین که فتن ژبه رکو نه بوموسلم ل به رامبه ر عه ره بان راوه ستیا بوو، له ورا پشتی کوشتنا وی هه ر لدیف هیقیین نه بوموسلمی بوون و دقیان خیلافه تی ژناقا بیه ن و دهسته لاتئ بو ئیرانیا بزرین⁽²³⁾

خوره می دزمانئ فارسی دا ئاماژیه بو هه ر تشته کی کو خوشی و شادیی بو مروقی په یدا بکه ت، بو نمونه باغ و بیستان کو دهینه گو تن خوره م، چونکه دبنه نه گه ری خوشی و شادیی، خوره مدینی ژی دینه که ببوو نه گه ری خوشی و شادیی بو خه لکی وی ده می.

ئیکه م که س کو د دیروکی دا وه کی سه رکیشی خوره میان هاتیه نیاسین که سه ک بوو بناقی (خه داش)، نه قی که سی ل ده ستینکا چه رخی (2ه) دوکانه کا گوزکان هه بوو، ناقی وی یی عه ره بی (عمار بن یزید) بوو، ل ده ورو به رین سالا (107ه) به ره ژ خوراسانی چوو بوو و خو دابوو ناسین وه ک نوونه ری ئیمامی، ئیرانیا ن و هندک ژ عه ره بان ژ نه گه ری سیاسه تا نه مه ویان نه و کریوو ریبه ری خو، ژیده ر دبیزن کو نه ق چه نده له سه رده می عومری کوری عبدالعزیز یا په یدا بووی⁽²⁴⁾، سه باره ت بزاقا خوره میان له سه رده می خیلافه تا عه بیاسی دا هندک بوچوون هه نه، ئیک ژوان بوچوون نه وه کو ناقی دی یی نه قی بزاقی (محمه)⁽²⁵⁾ بوویه.

و سه باره ت ده ستینکرا بزاقا

خوره میان دناق خیلافه تی دا وه سا دهنه دیارکرن کول سه ر ده ستی زه لامه کی ئیرانی ژ خه لکی نازهربایجانئ بناقی جاویدان کوری سوهره ک بوویه، به لی ژ عه قیده و هزر و بیر و پینگا قین وی چ به لگه نامه ل به ر ده ست نینن، ب که فتنا سه رکیشیا بزاقا خوره میان بو ده ستی بابه کی نه ق بزاقه ده ربازی قوناغه کا نوی دبیت و ب شیوه کی ئیکسه ر ب بزاقا خوره میان هاتیه ناسین، نه قی بزاقی نارمانجه ک

رینکا نیکانه نهوا بهرف کلهه دجیت، شه کولهر (۲۰۱۰/۸/۲۰)

دهرگهه سهرهگی یی کلهه بو جوونه ژور. وینه هاتیه کیشان ژلای شه کولهری

هه بوو نه وژی ژناقبرنا خیلافه تا عه بیاسیا نیسلامی ل ئیرانی⁽²⁶⁾ ،

سییه م: نه گهرین په یدابوونا خوړه میان:

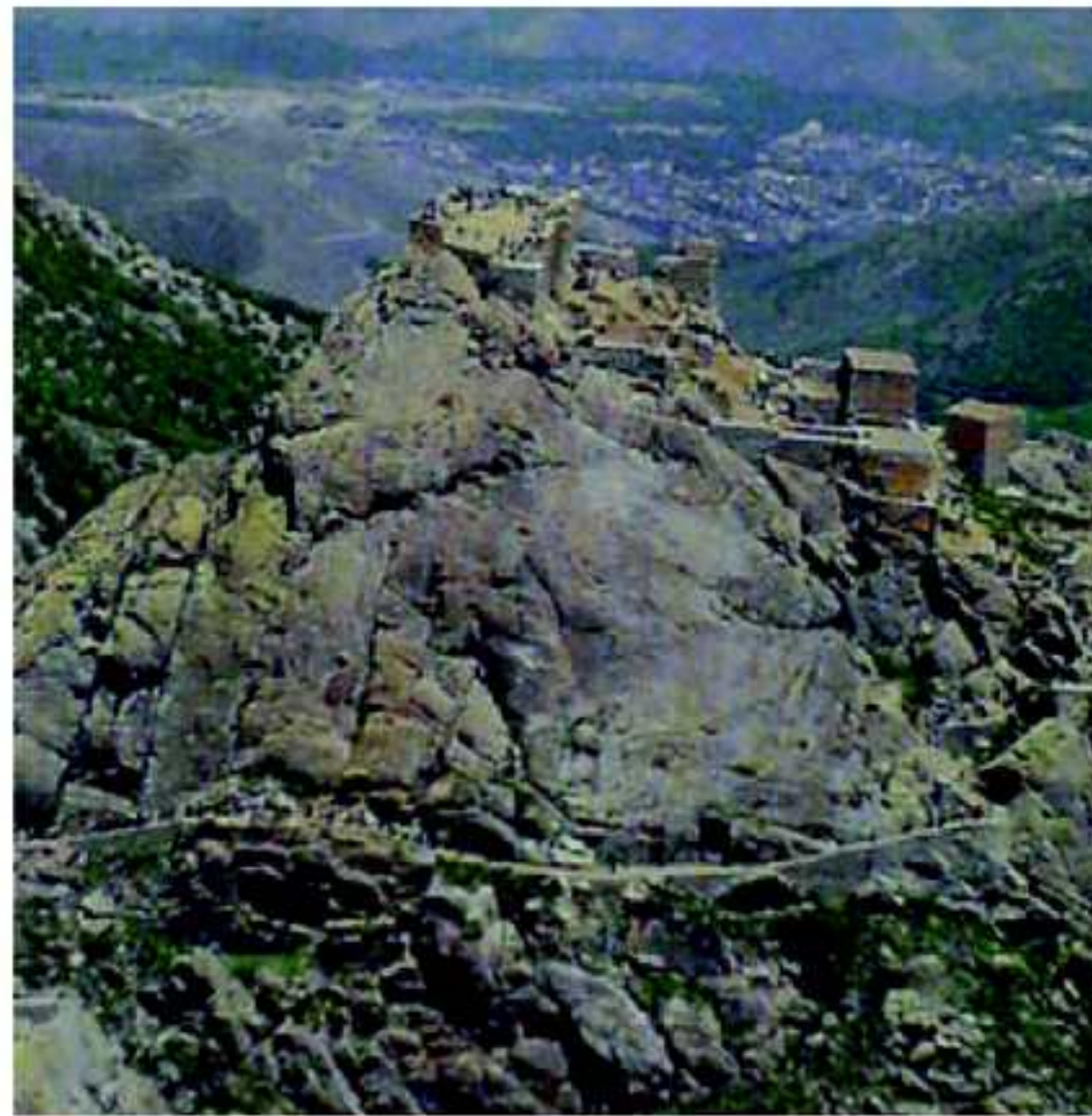
نه گهر نیک ژ هوکارین سهرهلدانا بزاقا خوړه میان لایه نی تابوری بیت، هینگی دقیت تامازه بدهین کو خوړه می ل نه خویشیان دا دژیان، نه نه خویشیه ب شیوه کی گشتی ژ زورداریا لایه نین حکومی و شهرین ناقخوی یین دناقبه را نه میراندا په یدا ببوو⁽²⁷⁾.

ل سال (198ه) و بهری قی وهختی ژی، ویلایتین ئیرانی و نهرمه نستانی ژ پایه ختی خیلافه تی ده ستور و هرنه دگرت نانکو نه هه ریمه تا راده یه کی سهر به خو بوون و هه رده م یا خیبوون و شوردهش بخوڤه ددیتن، خه لیفی عه بیاسی (مه نمون) د ساله کا پری نه خویشی دا (حاتمی کوری هه ریمه) ی بو نهرمه نستانی فریکر داکو ببیته والی ویری، لی پشتی بوورینا چهند روژه کان دهنگوباس بو حاتم هاتن کو بابی وی د زبندانا مه نمونیدا هاتیه کوشتن ژ بهر هندی حاتم دژایه تیا مه نمونی کر

و په یوه نډی ب خوره میان کر و دگهل وان کفته دانوستاندنې ب ریکا هنارتنا نامه یان، و نه ژ کاری موسلمانا دگهل بابی وی کری دچاقیت خوره میان دا ب نه جوانی وده سف کر⁽²⁸⁾.

ژلایه کی دیکه نه رازیوونا خه لکی وهلاتی فارس ژ حکومتا نه مه ویان و سیاستا والیین وان ده رفعت په یدا کر بوو بو بزاقین مه زن ل چه رخین نیکی بین کوچی، پشتی هاتنه سهر دهسته لاتا عه بیاسیان هه رب هه مان شیوه ژ نه گهری نه رازیوون ژ دهسته لاتا عه بیاسیان بزاقین جو دا جو دال ده قهرین مه زن ل وهلاتی فارس په یدا بوون بو دوو ماهیک نینانا دهسته لاتا موسلمانان و دقیان جاره کا دی دهسته لاتی بو تیرانیان بزقرین⁽²⁹⁾.

ل وی
سهردهمی نه و
تاواری و دهره ده ریا
خه لکی تیرانی
تیدا ژ بهر زال بوونا
سیسته می چینایه تی
گه هشتبوو بلندترین
تاست، چینا گوندیان
خه راج هه می ل
سهر ملین وان بوو،
خزمایه تی دگهل وان یا
قه دهغه بوو، هه ژ مارا
هه ره زورا خه لکی

تیرانی ژ چینا جوتیاران پیکدهات، نه قی چیننی نه واری سهره کی باجان ل سهر ملین وان ژ لایی حکومتی و چینا ماقوولان (چینین مه زن) ستم لی دهاته کرن، و نه قه بوویه نه گهری بزاقین مه زن ین کومه لایه تی و مه زه بی⁽³⁰⁾.

ب روزگاره کا دوور و دریزگیان و مال و نامووسا که سه کی یا پاراستی نه بوو، و دهست رهنجیا خه لکی وهک باج و خه راج و جزیه ل هه می جهین تیرانی ب زوری دهاته فریکرن بو (دار الخلافه)، جوتیار و خه لکی گوندان ژ دانا نه قی جزیی و هشکه سالیی و بی به ره میی و کوشتنا کارزانان بی نومید بیوون، بزاقا بابه کی ل فان روژین پری نه خوشی دا سهر هه لدا، بزاقا بابه ک د راستیدا بزاقا جوتیاران بوو کو مه زنتترین چینا نه وی ده می بوو ژ لایی ریژا خه لکی و پتر ژ هه ر چینه کا دیتر دهاته نازاردان⁽³¹⁾.

بابه کی خوره می و بزاقا وی د ژیدهرین تیرانیدا

رووگه ه

وهرزیه، بویته ی د دهته هه سکولین و ودرکیرانین مرؤقابه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

ویندهک ژ نیکانه رنکا دجسته کهلهی دگه ل دیار کرنا جهین دیده قانیی کوبو پارستنا
کهلهی هاتیوونه دانان. وینه ژلایی قه کوله ری. (۲۰۱۰/۸/۲۰).

مژ و و لبو و نا
خه لیفه ی ب تاریشین
گریدای ب (ویلایه ت عه هد)
ما ئیمام (رضای) [ئیمامی
هه شتی یی شیعه یان] و
نه رازیوونا عه بیاسیان ژ
ئه قی چهندی، مانا زیده ل
خوراسانی و بی ناگه هدار
بوون ژ تازه ربایجانی
ده لیشه یه کا باش بو
پیشقه چوونا خوره میان و

بابه کی په یدا کربوو⁽³²⁾، د. عبدالحسین زرین کوب ل وی باوه ریی یه کو مانا زوریا
خه لیفه (مه ئمون) ی ل خوراسانی و دووریا وی ژ عیراق و تازه ربیجانی ژ نه گه رین
ریک خوشکه ر بوو بو سه ره لدا نا بزاقا بابکی، ئه ق بزاقه ل قی ماوه ی دا کییم کییم
به ره ق پیشقه چوو و دهستی خودانا سه ر چهن دین که لهال ئه قی ناوچه یی و چهن دین
جاران له شکه ری خه لیفه هاته شکاند⁽³³⁾.

ژنه گه رین کومه لایه تی ژ ی سه رکردین قان بزاقان ژ نه گه ری قیانا
ئه بوموسلم دنا ق چینین خه لکی دا بوخو مفا دیت و شیان هیزه کا مه زن په یدا
بکه ن، تشتی سه رنجراکیش ل بزاقین ئیرانی په یدا بووی هه می ل روژه لاتا
ئیرانی و دهورو به رین خوراسانی بوون، چونکه ئه ق ده قه ره هه می حه ژیکه رین
ئه بوموسلمی بوون و ئیرانیان ئه و دهه ژمارت ب رزگارکه ری خو ژ دهستی زولم
وسته ما به رفره یا ئه مه ویان، و ب کوشتنا ئه بوموسلمی جاره کا دی زولم و سته ما
عه بیاسیان ل سه ر ئیرانیان دژوار تر بوو، ژ به ر هندی دی بینین هنده ک هزر و بیرین
جیا واز په یدا بوون بو نمونه (کراس گهورین = التناسخ) ئانکو قه گوهاستنا روحی
ل که سه کی بو که سه کی دیتر، چونکه بقی ریکی دی شین که سایه تیا ئه بوموسلمی
جاره کا دی ساخ که نه قه⁽³⁴⁾.

دنا ق ئه قی لایه نی دا دی شین نا قی مه زده کی ژ ی دانین، چونکه هه می
بیرو باوه رین مه زده کیان بو خو کر نه ریک کوبشین ده سته لاته کا به رفره ل دور خو
کوم بکه ن، چونکه خوره میان ده سته پیکی ب مزدکی ده اتنه ناسین⁽³⁵⁾

ابن الندیم خوره میان ب دوو گروپا دده ته ناسین و دبیریت: "خوره میان
ده سته پیکی دگوتنی موحممه ره ل دهورو به رین ناوچین دنا قبه را چیا این تازه ربیجان
و ئه رمنستانی دژیان:

نه‌قروکه دا رامانا خوشی و شادیی ددهت، خورده‌میان هه‌می خوشیین ژبانیی
 حه‌لال کرینه⁽⁴³⁾، د فهره‌نگا (لغتنامه دهخدا) دا رامانا خورده‌م خوشی و شادی
 هاتیه، هه‌روه‌سا ناغی گوند و باژیر و دارستانا و قاره‌مانان و ئاماژه ب گه‌لک
 باژیرین وه‌کی، خورمشهر، خورم ئاباد هاتیه کرن، لی ل دور بنچینا وان چ ناخفتن
 نه‌گوتینه⁽⁴⁴⁾.

د فهره‌نگین یونانی دا (xora) خورا ب رامانا ناوچه و مه‌ملکه‌ت
 ده‌ییت و (xoramou) خوراموب رامانا وه‌لاتی من و (xorizo) خوریزو ب
 رامانا ژیکفه‌بوون و سه‌ربه‌خوبی ده‌ییت (xurotaiz) ب رامانا گالته پی‌کرن
 ده‌ییت، دیسان (xaramu) خاراموب رامانا خوشیا من ده‌ییت، دقان په‌یقیت
 مه‌ دیار کرین نزیکترین په‌یف بو په‌یقا خورده‌می xaramu خارامویه، چونکه
 رامان خوشیا من یان که‌یف و شادی ده‌ییت، دیانه‌تا خورده‌می ژی به‌س که‌یف
 و خوشی بو، له‌ورا دبیزین کو نه‌ق په‌یقه گه‌لک نیزیکی په‌یقا خورده‌میانه و
 چیدبیت ناغی خورده‌می ژ نه‌قی چهن‌دی هاتبیت⁽⁴⁵⁾.

نه‌خشی تبریز (نازه‌ربیعانا روزه‌ه‌لات) ب هه‌می قه‌زا و ناحین وئی قه

هه ر دیسان (سلیمان ابو کاشاخ بعشیقی) د (گوقارا نور لالش) دا بابتهک به لاق کره ل ژیر ناڤ و نیشانین (ثوره بابک الخورمی الشمسانی) تیدا دیار دکهت کو خوره م په یقه کا کوردیه و رامانا روژی ددهت و دبیتیت: " خوره می ئانکو شمسانی ئیک ژ مه زه بین ئیزدیانه" (46)، دیسان دقئ بابتهتی ئامازه ب هندهک دهقهران هاتیه کرن کو -ههروهک خودانی گوتاری دبیتیت- ئایینی خوره می تیدا به لاق بوویه، و ژلایی خوقه سه ره رای ره تکرنا په یوه ندیی دناقبه را خوره می و شه مسانیدا دبیتین کو خوره محال فان جهان به لاق نه بوو به لکو نه ژ بزاقه ل سه رده می بابه کی ژلایی باشووری دگه هشته سنورین ته رده بیل و مه رهند و ژلایی روژه لات دگه هشته ده ریا خه زهر و ژلایی باکوری دهشتا دامغان و سنورین رووباری ئاراس و ژلایی روژئاقا ناوچه بین نه خجه وان (47).

سه بارهت رامانا ناڤی وان گه لهک بوچوون هه نه ژوان: چونکه لایه نگرین شه هوات و خوشیینه یان هندهک دبیتین ناڤی وان بو خوره مهک هه قژینا جاویدان (48) یان ژی خوره مهک کچا بابهک دزقریت (49).

پینجه م: هزر و بیری ن خوره میان:

خوره می هه ر وهک مه زده کیان پهیره وین دوو خودایی بوون ب واته دوو

شوورها هاتیه چیکرن وهک دور بیچ بو که لهی نه ژ وینه هاتیه کیشان ژلایی هه قال (ئاتیلا تورک) ل هافینا 2009.

جه مسهرین جیهانی، کو نهوژی (تاریاتی و روناھی) بوون⁽⁵⁰⁾، نهوان باوهری هه بوو کو پیکهاتا جفاکی بناخی وی ل سهر نهیه کسانیا مالی و زولمی هاتیه دانان و تافراندن و نهفه بنیاتی تاریاتی یه. خوره می لایه نگرین ئایین دی ب ناحق دهه ژمیرن و چه ز ژ خوبنریشتنی نه کرن⁽⁵¹⁾، خوره می گه لهک ب پاقریبی فه گریدای بوون و دگهل خه لکی گه لهک ب نه رمی رهفتار دکرن⁽⁵²⁾، نهقی ئایینی باوهری (حلول) و کراس گهورین (تناسخ) دئینا و دوو کهفتیین وی گه لهک چه ز ژ فه خوارنا مهیی دگهل خوارنا نانی دکرو نهفه نیک ژ ریوره سمین وان بوو⁽⁵³⁾.

ههروه سا لایه نگرین وی که سانین قانونی بوون و دناقهه را راستی و نه راستی دا قانونا خو دکرنه دادوهر، کریارا سیکیسی دناقه خوره میان دا یا نازاد بوو، بتنی مهرجهک هه بوو نهوژی رازیبوونا نافرته تی بوو، نه گه ریا رازی با چه لال و دروست بوو، خوره می لایه نگرین هه می که یف و خوشیین دونیایی بوون، وهرگرتنا خوشییل هر کاره کی ب مهرجه کی کوزیانی ل که سی نه دهت، نه ق کربار و کارین خوره میان چه کهک بوو ژلایی دوژمنین وان فه دهاته بکارئینان بو ژناقه برنا وان⁽⁵⁴⁾. جوتیار و گه نجین تازه پیگه هشتی دچوونه دناقه ریزین نهقی بزاقی دا چونکه ئیسلامه تی دناقه دلین وان دا یا کیم بوو و نه رک پیرابوونین ئیسلامی لسهر ملین وان گران بوون، دمه زهه بی خوره می دا هه می تشت ب ساناهی بدهست دکهفت و ب تاسانی دگه هشتنه هه می خوشیان و دگوتن جه هه نه م و به هشت نین⁽⁵⁵⁾.

نهقه وینه هاتیه کیشان ژ لاین فه کولهری فه ژ یه نجه را قتی سین بهر سه بر باؤیری لیبه ر. (۲۰۱۰/۸/۲۰).

رووگه ه

وهزیه، پویتهی دمه شه کولین و
وهکیرانین مروقیه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا ۲۰۱۲

۱۴۰

بنیاتی فیرکنا خوره میان ل سهر قئی چهندی بوو کو خه لک دقئی دونیایی دا و دنیا یا دی دا بگه هنه خوشیی، دقئی دونیایی دا ب ریکا کار و پیشه سازی و کشتوکالی بخو بهه شتی چیکهن، ههروه سا ب نه جامدانا کارین باش و خو دوورئیکهستن ژ کربارین خراب رازیبوونا خودی ب دهست خو قه بینن، کارین باش لجه م خوره میان پیکهاتبوو ژ هه ر کاره کی کو فایده ی بگه هینیتته خو و خه لکی، و کارین خراب نه و ناخفتن و کارن کو زهره ری دگه هینیتته خه لکی، و دگوتنه لایه نگرین خو کو جوانترین جلکان ل بهر خوبکهن⁽⁵⁶⁾.

لدیف وان دهنگوباسین میژوونقیسین ئیسلامی نقیسی جیاوازی دناقبه را خوره مین مه زدکی و بابه کی دا هه بوو، دنا ق خوره مین مه زده کی خوبنریشن قه دهغه بوو، لی کاودانین بابه ک جیاواز بوون چونکه نه و نه چاربوو دهست ب کوشتنی بکته و نه ق چهن دل دهف خوره مین دهستپیکه نه بوو، ل هیچ جهه کی چ به لگه ل سهر تاوانین بابه کی نینن ژبلی ده می هیرشی بو سهر نه ردی خیلافه تی برین و والیین عه بیاسی ژناقبرین، چونکه نه و عه ردی تازه ربایجانی بوو و عه بیاسیان داگیرکربوو.⁽⁵⁷⁾

ههروه ساخورره می لوی باوه ری بوون کو گیانی هندک گیانداران دهیته قه گوهاستن بو گیاندارین دی، نانکوروح نامریت⁽⁵⁸⁾.

خوره مین بابه کی باوه ریا وان نه و بو کو هه تا رونا هی سهریکه قییت پیوستی ب هه ز و بزاق و خه باتا مروقان هه یه، نانکورونا هی بی هاریکاری سهرناکه قییت، بقی شیوه ی فه لسه فا خوره میان بوو نه گه ری لقین و گورانکاریان⁽⁵⁹⁾، بابه کی خوره می بو زیندیکرنا مه زهه بی مه زدکی رابوو و خه لکه کی زور کو هه میان جلکین سورل بهر خو کربوون (20) سالان بزاق کر⁽⁶⁰⁾

خوره میان دگوت نارامی و خوشی ژ ریکا گرنگی نه دان ب مالی دونیایی و دوورکه فتن ژسته می و باوه ری بخوبوون و تیکه لبوون دگه ل ژنان بدهست دکه قییت، رونا هی جهی تیگه هشتنی و زانینییه و تاریاتی جهی نه زانینییه⁽⁶¹⁾، به لی دهه مان ده مدا بو به رفه هکرنا دیانه تا خو و سه پاندنا بیروباوه رین خو خوره مین بابه کی ژ هیچ جو ره کوشتنه کی نه بورینه و دگه ل دوژمنین خو دلوقانی نه بووینه ب تایبهت ده مارگیره کا زور دژی "داگیرکه ران" = (خیلافه تا عه بیاسی) هه بوو.

سی تشت ل جهم وان پیروز بوون: ناق، ناخ و ناگر، چونکه نه ق هه ر سی پیکهاته دگه ل تیکه لن هه می ده ما خیر و خوشیی په یدا دکه ن، نه وان دگوت دنیا چ جار ان بی پیغه مبه ر نابیت، و هه ر به رهنکاره کی باوه ری ب خیری

ههبيت و ژ کوفری دوور بیت و لسهر ریگا راست بچیت، ئەم نەشین بیژین یی خرابه هندی بزاقهکی د کومه لگه هئی دا دژی هزر و بیرین وان پەیدا نە کەت، ئانکو د تیگه هشتنا واندا خراب ئەو کەسه ئەو دژی وان رابیت و خەلکی دژی وان هانبدەت. ئەوان ئەبوموسلم گەلەک مەزن دەه ژمارت و نە فرەت ل ئەبوجە عفر منصورى⁽⁶²⁾ دکرن و بو (مهدی بن فیروز) کوری فاما کچا ئەبوموسلمی کو دناقبەرا سالین (100.137ه) دا ژیا یە نقیژ دکرن، دقیت مروڤ بگه هیتە هەمی خوشیین ژیا نی، بەلی هەتا وی رادهی کوزیا نی نە گه هینیتە کەسه کی دی⁽⁶³⁾.

خوارنا نانی ب مەیی ئیک ژ رهوشت و تیتالین خوره میان بوو، خوره میان ژبەر باجی خو ژ مسلمانان دوور کر⁽⁶⁴⁾ و خو ب ئاینه کی نوی دانه ناسین و دگوت لەشی مروقی بههشتا مروقیه و دقیت هەمی خوشیا بوخو پەیدا بکەین⁽⁶⁵⁾، ئەقان کەسان جل و بەرگین سوور دکرنە بەرخو له ورا بە (المحمره) هاتینه ناسین و دقیان د مەزهه بی مەزده کی دا چاکسازیان تیدا بکەت⁽⁶⁶⁾. ئانکو ب کورتی بابەکی ئایینی مەزده کی د کراسه کی نوویدا زیندی کر.

شه شه م: مافی ئافره تی دناڤ خوره میان دا:

دناڤ کەلتوری ئاریایی دا ئافره تی نە بەس چ ماف نە بوون بە لکو وهک کالایه کی دهاته کرین و فروتن، لی دناڤ خوره میان دا مافی ئافره تی د چالاکین سیاسی و کومه لایه تی دا دیار بوو، رولی سه ره کیی سیاسی ئافره تی دناڤ خوره میان دا دی شین ئیشاره تی ب هه قژینا جاویدانی بدین کو رولی سه رکی گیرا بو قه گوهاستنا دهسته لاتی بو دهستی بابەکی، ئەڤ چەنده چ جارن بەری نوکە د دیروکا ئیرانی دا چینه بوو کو ئافره ت دهستی خو بکەتە دکاروبارین سیاسی دا، (خورمەک) هه قژینا جاویدانی شیا ئیکگرتنی بئێخیتە دناڤ خوره میان دا ب دیار کرنا بابەکی وهک سه رکده ی نوی یی ئەڤی بزاقی، دناڤ خوره میان پشکداریا ئافره تی دناڤ ئەنجومه ناندا هه بوو و ئەڤه هه قژە دگەل باوه ریا زه رده شتیان ئەوین دگوتن کو ئافره ت ژنه ژادی شهیتانیه و یا پیسه، ههروه سا به روڤاژی ساسانیان ژ، چونکه ل سه رده می ساسانیان ئافره ت وهک کالایه ک دهاته فروتن و کری کرن، دناڤ خوره میان دا ئافره تین شه رکەر هه بوون، ههروه سا خوره میان ماف دابوو ئافره تی کو یا ئازاد بیت دهه ر کریاره کا بکەت وهکو خیانه ت ل هه قژینی خو، وهک کارین جنسی، چونکه د دهستوری خوره میان دا ئازادیا جنسی هه بوو، هه قپشکی د ژنان دا، ئەڤ چەنده دژی ئایینی ئیسلامی بو، له ورا خیلافه تا عه بباسی گەلەک ب توندی دژی ئەڤی بزاقی راوه ستیان⁽⁶⁷⁾ هه ر دیسان د لا په رین دیروکا خوره میان دا، ئافره ت و زه لام ئیک ریژن،

گهلهک بهلگه نامه ل بهر دهست هه نه کو نهقی چهندي تاشکرا دکهن، نافرته دناؤ کومه لگه ها خوره میان دا نازادیه کا بی سنور هه بوو، هه تا گهلهک جاران پشکداری د شهران دا کره (68)، بهلی هندهک فه کوله ر دژی نهقان گوتنانن و وان وهک بی بهختی و بوختان ددهنه نیاسین، بو نمونه (رستم علییف) د گوشارا کولیزا زانستین مروقیه تیا ته هران دا دبیریت: "چ راستی بو هندهک بهلگه نامه میان نینه کو هه قشکیا نافرته تی دناؤ خوره میان ددهنه دیار کرن، و د راستی دا نهقه ژ چیکرنا هندهک میژوونقیسین ب ره گهز عه رهب، ژ بهر کو نافرته تین خوره میان نازادیه کا بی سنور هه بوو و دگهل زه لاما ن ب رووخوشی سه ره ده ری دکرن نهقه چهنده بو موسلمانان بهس بوویه داکو خوره میان ب نیشترکی د نافرته تان دا بدنه ناسین و لایه نگرین بابیه کی ب بی ره وشت و بی دینی تا وانبار بکه ن (69).

حفتهم: بابیه کی بوو؟ و ژيانا وی چهوا بوو؟

د دیروکا تیرانی دا بابیهک زه لاما نه کی دلیر و نمونه یه (70)، له ورا د هندهک په رتوکین تیرانی دا هاتیه کو بو که سایه تین مه زن پیوست نینه خه لک دایک و بابین وان بناسن، ئیکه م کهس کو دهنگویاسین بابیه کی کوم کرین که سهک بوو بناقی (واقده کوری عه مرئی تمیمی)، کو (ابن الندیم) دپه رتوکا خوبا بهرنیاس دا نهقه چهنده دیار کره (71).

بابیهک ل گونده کی بناقی (بلال تاباد) (72)، ل ناوچا (بوژ) (73) ژ دایک بوویه، ناقی بابی و ب (مرداس) (74) و (عبدالله کوری نه به تی) (75) هاتیه نقیسین، ناقبری خه لکی تیسه فون پایته ختی ساسانیان بوو، ناقی دیکا وی (ماوه هر) و (برومند) و (ترتومیذ) هاتیه، خه لکا نازهریجانن بویه، ابن الندیم د په رتوکا الفهرست دا دبیریت: "بابی بابیه کی زه لاما نهک بوژ مدائن" و کاری روون فروشیی دکر و ل گوندی بلال تاباد کولان ب کولان دگه ریا، روژه کی دگهل دایکا بابیه کی ب نهینن ل سه رکانیا گوندی بوون و خه لکی گوندی نهو دیتن کو دهستی خود پرچا (ماهوه ری) دایه و بریه گوندی، ژ بهر قی چهندي عبدالله نه چار بوو نهقی ژنی بو خو بخازیت و بابیهک ژ نهقی ژنی هاتیه دونیایی (76)، بابیهک هه رل ژبی بچووکاتیا خو بابی خو ژدهست دا، عبدالله ل سه ر دهستین دوژمنیت خول سه ر چیایی (ساولان) توشی هیرشه کی دبیت و دهیته کوشتن، بابیهک وهک زاروکه کی بچووک ب رهنج و زه حمهت و دلسوزیا دایکی مه زن دبیت (77).

دایکا وی ب ریکا شیردانی ب زاروکین خه لکی (دایکایه تی) ژيانا خو ب ریفه دبر، له ورا هه رل ژبی بچووکاتی دا بابیهک خو به ره فکر بو چه راندنا گیانه وه ریت خه لکی (78)، سه ره رای نهقی چهندي را ژيانا بابیه کی دناؤ دره وین

روگه ه

وهرزیه، بویتیه د دهته فه کولین و ودرکیرانین مروقیه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

میژوونقیساندا یا هاتییه به رزه کرن⁽⁷⁹⁾، میژوونقیسین خیلافه تی ب و هرگرتنا دیار و به خشیشان میژوویا نهقی کهسی بهروفاژی نیشا خهلکی دایه⁽⁸⁰⁾.

دایکا بابیهکی روژهکی شویرهک نیشا بابیهکی و برایی عبداللهی-کوپشتی مرنا بابی خوژدایک ببوو و ب وی هاتبوو ناژ کرن- دا و گوت: کورین من بابی ههوه روون فروشهکی ساده نهبوو، بهلکو کهسهکی ب جهرگ و نازا بوو، ل سهر شویری هاتبوو نقیسین: "شویری نه که نه د کهقلانی دا و هه که وه کره کهقلانی دا دهستی خول سهر دهستکی وی نه دهن"⁽⁸¹⁾ ههروه سا هندک سهرچاوه دیار دکهن کوبابیهک و خیزانا خول دهستپیکا ژیی خول نهردبیلی دژیان لی ژبه ر هندک نه گهرین نادیار نه چار بوون بهرژ تازه ربایجانن بچن⁽⁸²⁾، بابیهک بو ماوهیهکی دریز ما بوو ل دهف (شبل کوری مونقی نه دزی) و ل دهف خولامین وی فییری ته مبووری بوویه، پاشان بهر ژ تبریز قه چوو و مایه لدهف (محهمه د کوری روادئ نه دزی) هه تاکو ژیی وی بویه (18) سال پاشی زقری بو دهف دایکا خو⁽⁸³⁾.

میژوونقیسان ل دور بابیهکی و نه ژادی وی جیا و ازیه کا زور هه یه، دینوری بابیهکی ژ نه قین فاما کچا نه بو موسلمی ده ژمریت⁽⁸⁴⁾، دیسان زرین کوب دپه رتوکا (دوو قرن سکوت) ژ (سمعانی) خودانی پهرتوکا (الانساب) قه دگو هیزیت کوناقی بابی بابیهکی مهرداس بوو کو ژ دوو به شان پیک دهیت، مرد و اس ب رامانا مروفقور⁽⁸⁵⁾.

لی هه رچاوا بیت بابیهکی بو ماوی پتر ژ (20) سالان به رده و امی دا بزاقا خو، سهر کردین مه زن وه کی (یه حیا کوری موعاذا) و (عیسا کوری محهمه د) و (محهمه د کوری حه میدی طوسی) و گه له کین دیتر شکاندن و خهلکه کی زور کوشت⁽⁸⁶⁾، (المسعودی) ژمارا وان که سییت بابیهکی کوشتین ب (500 هزاران) دده ته خوبا کرن، گبری کو شهرین بابیهکی ب شیوه کی به رفره شروقه کریه ژمارا کوشتیان (225500) ب که سان دایه دیار کرن⁽⁸⁷⁾.

ژیانا بابیهکی خورده می و دیار کرنا که سایه تیا راسته قینه یا نهقی کهسی دناق نه قان ژیده ران دا گه له ک ب زه حمه ته، چونکه ب چاقه کی گه له ک کیمل ل نهقی کهسی نیرینه، دپه رتوکه کی بناقی (الدولة العباسية) محاضرات فی تاریخ الامم اسلامیه) بابیهک خورده می ب (بابک الحرمی) دایه نیاسین و هه تا لسهر ناقونیشانین نهقی به شی نقیسیه (بابک الحرمی) و ب پشت راستیه دنقیسیت و دبیزیت: "من تلك الطوائف فرقة تسمى الحرمية بالحاء و الراء الهمليت"، نه قجا دی چاوا که سایه تیا بابیهکی هیته دیار کرن!!! نه قه کوله ری لوینانی که فتیه دشاشیه کا مه زن دا چونکه د هیچ ژیده رکی دا ئیشاره ت ب حرمی بوونا بابیهکی نه هاتییه کرن، نه قه کوله ره ناخفتنا خول کیسیت دهقی ابن الندیم

رووگه ه

وهرزیه، پویته ی د ده ته شه کولین و وهرکیرانین مروقیه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

144

قه دگوهزیت، لی ابن الندیم ب هیچ شیوه کی د پهرتوکا خودا ئیشارهت ب قی چهندی نه دایه و دهه می پهرتوکان دا ب بابه کی الخرمی هاتیه ناسین⁽⁸⁸⁾.

دیسان طبری د بابه ته کی دیتر دا بابه کی ژ کورین (علی کوری مرطائی) دهژمریت و دبیزیت: "ترتومیژ دایکا بابه کی یا بچاقه کی بوو، دناژ مالا (عهلی بن مور ی مرطائی) دا خزمه تکار بوو، روزه کی علی ل مال دهرکفت و ترتومیژ هاته دهف و گوتی ته نه ژ زاروکه کریه د زکی من دا و دی چی من هیللی؟" ⁽⁸⁹⁾ نه ژ چیروکه د بنیات دا یا بی نه ساسه، و نه ژه ژقه هاندنا هندک عه ره بانه نه وین دقیان نه سه بی بابه کی بی نه ژاد یان ب په یقه کا باشترب (بیژی) و (حه رام زاده) بده نه ناسین.

ل دیف گوتنه کا دی (عهلی بن مور ی مرگائی) د قیا بو خو که سایه تیه کی چیکهت، چونکه بابه ک زور ب ناخوده نگ بوو. ههروه سا هنده کین دی دبیزن کو نه و ژ نه فین فاتما کچا نه بوموسلمیه، بو نمونه (دینوری) ده می دبیزیت: "ته و تشتی لدژ من و بیروبوچوونا من دروست و من باوهری پی هه ی نه وه کو کوری مطهر کوری فاتما کچا ابو مسلمیه"⁽⁹⁰⁾، نه ری بوچوونه کا دی ژی هه یه؟ بابه ک کوری عبدالله کوری نه به تی باشتربن به رسقه بو نه قی پرسیار ی، چونکه دایکا وان ب خو دگوت کورین من بابی هه وه روون فروشه کی ساده نینه و دیسان پشتی مرنا وی کوری وی یی دیترب ناقی بابی خو هاته نا فکرن⁽⁹¹⁾، نه و جیاوازیا لدور نه ژادی بابه کی هه ی نه قی چهندی دیار دکهت کو گه نه جه کی زیره ک وهوشیار و دلیر بوو، دناژ گروپه کی دا دژیا کو موسلمان نه بوون، دگه ل عه ره بان و دابونه ریتین وان دوژمن بوو⁽⁹²⁾.

هه شتم: بابه ک دناقه را فارس و کورد و تورکان دا:

ناقی بابه ک ناقه کی که قنی فارسانه، کو گه له ک جاران د فهره نگین فارسی دا هاتیه (pay.pak)، نه ژ ناقه نه ناقه کی تورکیه، ناقی بابه کی یی هاتیه ب عه ره بکرن و ناقی وی یی دورست (پاپک) بوویه، کوب رامانا باب یان بابی مه زن دهیت⁽⁹³⁾، نه ژ ناقه دچهن دین نمونیت شیعی دا هاتیه و ناشکرا دبیت کو بابه ک که سه کی ئیرانیه

چو بشیند بابک زمان برگشاد زیزدان نیکی دهش کرد یاد⁽⁹⁴⁾ (فردوسی)⁽⁹⁵⁾
ورا مویدی بود بابک بنام هشیوار و دانا دل وشاد کام⁽⁹⁶⁾

هه ره وه کی نه م دزانین کو تورکان گه له ک جاران هه ول دایه کو گه له ک سه رکردین فارسان بکه نه تورک نه قجا نه ژ چهنده لدور بابه کی ژی کرینه، بابه ک

نه ب زمانى توركى ناخفتیه و نه ژ نه ژادى توركانه⁽⁹⁷⁾، و لوى سه رده مى زمانى توركيا نازدرى يى به ربه لاف نه بوو، چه ندين جار ان نه ف ناغه د شاهنامى و هوزانين فارسى دا هاتيه، لى چ جار ان ناقتى بابك د ژيدهرن توركى دا نه هاتيه، تاينى وى (لايه نگرى مه زدهك و جاويدان كورى شهرک و خوردهم دينى و جهى ژ دايكبوونا وى) نه ف هه مى به لگه نه نه گه رنه م دروست ديچوونى بكهين دى ب ساناهى زانين كو بابك كه سه كى ئيرانيه⁽⁹⁸⁾، نه وا دهيته زانين زمانى توركى ل سه رده مى سلجوقيان ب ريك ك كوچكرنا هوزين توركى بوقتى ده ف رى پهيدا بوويه، و نه گه ر بهرى نه فى چه ندى نه م ناغو نيشانه كى ژ هه بوونا توركان ل نازدرييجانى ب دهست بيخين ژى بى گومان گه لك كيمه، زمانى نازدرييجانى فارسى بوو، گرېدانا بابك كى ب توركان فه چينابيت و نه ف چه نده راست و دورست نينه⁽⁹⁹⁾، ديسان دوژمنين بابك كى هه مى تورك بوون، ژوانا (نه فشين) و (بوغا) و (ئيتاخ)، نه ف هه مى سه ركردين تورك بين خه ليفه موعته صم بوون، خه ليفه ب خو ژى كورى توركان بوويه چونكه ژيدهر دهنه دياركرن كو دايكا خه ليفه تورك بوويه، له ورا گه لك تورك كيشان بو ناغو ريزين له شكه رى خو بوژ ناغبرنا نه فى بزاقى⁽¹⁰⁰⁾.

سه بارهت كوردبوونا بابك كى نه ف بوچوونه به رعه قلتره ژ ژ توركبوونا وى، چونكه دبيژن بابك ل نه رديلى دژيال ناوچا كليبر، كو نه ف ناوچه ب زمانى تالشى دناختن و نه ف زمانه نيزيكى زمانى كورديه، ديسان ب خو چه ندين سه ركردين بابك كى كورد بوون، ژوانا (ته ره زان) و (عصمه ت كوردى) هه تا دوو ماهيك هه ناسه پاريزگارى ل نه فى بزاقى كويه. نه فى بزاقى ناوچين چياين كوردنشين گرتبوون، هه روسا دياردكهن كو بابك كچه ك ژ خيزانا كلدانيان بوخو ئينايه، لى نه م نه شين نه فى بكهينه به لگه بو كورد بوونا بابك كى، چونكه بابك كى گه لك هه فژين هه بوون هه مى كچين نه ميران بوون⁽¹⁰¹⁾.

نهرمه نيان ناقتى بابك كى ب (باب و بابن) و هندك جار ان (بابك) نقيسيه، د. سعيد نفيسى ژ به لگه نامه يه كا نهرمه نى فه دگوهيژيت، ل سال (211ه) زه لامه كى ژ نه ژادى ئيرانى بناقتى باب دهركه تيه و خه لكه كى زور كوشت و ئيخسير كرن و دگوت نه ز جاويدانم⁽¹⁰²⁾، ژ نه فى چه ندى بو مه ديار دبيت كو بابك ئيرانيه و هيچ نه ژاده كى ديتر نينه.

نويه م: چاوانيا گه هشتنا بابك كى بو ده سته لاتى:

دهمى بابك بوويه (18) سال لده ف محمه د كورى رواد نه دزى و زقرى ده ف دايكا خو، پشتى ده مه كى دووبه ركه و هه فركى دناغبره را جاويدان (سه ركردى خوره ميبان و ئيك ژ به يژترين كه سايه تين چياين بوژ نه وا دكه فيته

رووگه ه

وهرزیه، پويته ی د ده ته شه كولين و
وهرگيرانين مروقايتى و زانستى

ژماره 4 بهارا 2012

۱۴۶

دناقبه را نازهریبجان و ئاران دا⁽¹⁰³⁾، و کهسه کی دی بناقی⁽¹⁰⁴⁾ (ئه بو عومران) له سه ر پوستی سه روکایه تیا خوره میان په یدا بوو و هه ر ئیک ژقان دقیا بگه هیته ئه فی پوستی، هه ر سال ل ها قینان شه ر دناقبه را وان داچید بوو، و ل زقستانان ژئه گه ری به فر و بارانان ریک دهاتنه گرتن و شه ر دراوه ستیا.

چاره کی جاویدان دگه ل (2هزار) په زی به ره ژ باژی ری زنجان دچوو کو ئیک ژ ده قه رین به رفه بوو ل قه زوین دا په زی خول ویری بفرو شیت، ل ده می زفرینی بو چیا یی بو ژل شه فی به فری لیکر و ریکا جاویدانی ب گوندی بلال ئاباد دکه قیت و دبیته میه قانی مالا بابه کی، دایکا بابه کی ژ ده ستکورتی چ نه بوو ژبلی ئه وی ئاگری بو هه لکری، بابه ک مژوولی خزمه تکرنا چاربین جاویدانی بوو، جاویدانی بابه ک بو کرینا خوارنی و قه خوارنی فریکر، بابه کی خوارن کری و زقری، جاویدان دگه ل بابه کی که فته ئاخقتنی و ئه وی بابه ک گه لک زیره ک و ژیهاتی دیت، گوته دایکا بابه کی نه ز دی کوری ته دگه ل خو به م بو چیا یی بو ژل ویری من مال و ملکه کی زوره هیه و هه ر سال دی (50) ده ره مان بو ته فریکه م، دایکا بابه کی بقی چه نده رازی بوو و بابه ک دگه ل جاویدانی چوو⁽¹⁰⁵⁾، جاویدان داخباری زیره کی و شیانی بابه ک بوو، جاویدان خه لکی ده ورو به رین نازهریبجانا روژه لات (تبریز) - کو هه تا نوکه دوو گوند ل قی ده قه ری بناقی جاویدان هه نه ⁽¹⁰⁶⁾، بابه ک که سه کی میرخاس و شه رکه ره کی ئاماده بوو و یی شاره زا بوو د هونه ری جهنگی دا⁽¹⁰⁷⁾

پاشان ل شه ره کی دناقبه را جاویدان و ئه بو عومرانی ل سه ر پوستی وهرگرتنا سه روکاتیا خوره میان ئه بو عومران دهیته کوشتن و جاویدان ژی بریندار دبیت و پشتی بورینا (3) روژان جاویدان ژئه گه ری ئه وی برینا دگه ل ئه بو عمرانی تووش بووی دمریت⁽¹⁰⁸⁾.

دهندک ژیده ران دا هاتیه کو ده می جاویدان مری دهستی وی دناڤ دهستی بابه کی دا بوو و بابه کی دهستین خو بلند کرن و گوت: "گیانی وی شاد بکه ئه ی یه زدانی مه زن ئه و سه رکرده و پیشکیشی مه بوو"⁽¹⁰⁹⁾. ل قیری هه قزینا جاویدانی دبیتیه خوره میان کو شقیدی جاویدانی وه سیه تا کری و یی گوتی: "ئه ز دی مرم و گیانی من دی هیته قه گوه استن بو که له خی بابه کی دا و ئه و که سی سه ریچی بکه ت بی ئیمان، من دقیت پشتی من ئه و ببیته سه رکیشی خوره میان". ژنا جاویدانی بریاردا کو چیله کی بکه نه قوربانی و پیستی وی ل سه ر ئه ردی دانن و ئامانه کی مه یی داننه سه ر دگه ل نانی، ئه قه ئیک ژ ریوره سمین خوره میان بوو نان و مه ی د ئیک ده مدا دخوارن، پاشان خوره می هه می گازی کرن کو پارچه کا نانی بهه لگرن و ده می بهه لینن و بخون و بیژن مه ئیمان ب گیانی

بابه کی ههیه هه وهکی مه ئیمان ب گیانی جاویدانی هه بوو و دهستی بابه کی ماچی دکرن، هه قزینا جاویدانی برهخ بابه کی قه روینشتی بوو، پشتی قه خوارنا سی پهرداخین مهیی، پارچه کا ریحانی ب نیشانا زه واجی دا بابه کی⁽¹¹⁰⁾، بابه ک پشتی نهقان ریوره سمان دبیتته هه قزینی نه قی نافرته تی و خوره می ب نه قی چهنده رازی بوون، چیدبیت نه ق چهنده راست بیت چونکه هه می خوره میان باوهری ب دوو خوداوهندی هه بوو⁽¹¹¹⁾

بقی چهنده جاویدان ژ دونیایی چوو، که سهک ژ خوره میان نه گری و روندک نه ریتن چونکه دگوت: "ته گهر ته م بگرین دی دوژمن ب گریانا مه که ته که نی"، نه قجا لدیف ریوره سمین خوره میان ب لیدانا ده هول و ته نبووران جاویدان ل گورستانا خاموش⁽¹¹²⁾ ل سه ری چیایی قه شارت، مرنا جاویدان دربه کی مه زن بوو ب خوره میان که فتی، لی ب هه بوونا که سه کی وه کی بابه ک نه ق چهنده زور دیار نه دبوو ل هه ر جهه کی ناقی جاویدانی هاتبا بابه ک بو ریزگرتنا وی رادبوو ژ پیقه⁽¹¹³⁾.

دهسته هلاتا بابه ک دناق خوره میان دا زور بوو و تشتی سه رنجراکیش نه وه کو سه رکردی خوره میان یی نوکه گهنجه کی زیره ک و تیگه هشتیه و خودان ناخفتنه کا جوان و سه رنجراکیش و هزرو بیرین دجهی خودا، ناقی بابه ک که تبوو لسه ر ده قی خه لکی، بابه ک ببوو بترسترین دوژمن ل سه ر خیلافه تی، خه لیفه ئیدی هند ژ بیزه ننتیان ناترسیت هندی ژ بابه کی دترسیت، له ورا ب کافرو زه ندیق دایه ناسین، لی بقی ریکی نه شیا ریکی ژ ناقوده نگیا بابه کی بگریت⁽¹¹⁴⁾ هه ر جهی بابه کی شه ر دگه ل خیلافه تی کربا دهاته ناسین ب جهی بابه ک⁽¹¹⁵⁾

بزاقا بابه ک ببوو مه ترسیدارترین بزاقل سه ر خیلافه تا عه بیاسی هه ر ژ دهستپیکی هه تا دووماهی، چونکه بابه ک هزرو بیرین دژی عه ره بان د سه ری دا بوون⁽¹¹⁶⁾، بابه کی ته و گوند و باژیرین ل ده ورو به رین خو خراب دکرن داکو له شکهری خه لیفه زویکا نه شیت دهستی ب سه ردا بگریت⁽¹¹⁷⁾.

ژنده رو په راویز:

(1) خسرو نه نوشیروان کوری قوباد کو پشتی مرنا بایی خو دبیتته پادشاهی ئیرانی، خسرو انوشیروان هه می که سین مالباتا خو کوشتن ژ بهرکو خه لکی ل ده می دهستپیکا پادشاهی تیا وی هه ولدان کو برایی وی بکه نه پادشاه له ورا هه می که سین نیزیکی خو کوشتن، نه قی پادشاهی گه له ک نه خوشی بو مه زده کیان پهیدا دکرن گه له ک ژوانا کوشتن، دقیا جاره کا دی بارودوخین وه لاتی بو سه رده می نه رده شیرری ئیکی بزقرینیت. بو پتر پینزانینان بزقره بو په رتوکا دکتر عبدالله رازی، تاریخ کامل ایران

رووگه ه

وهرزیه، پویته ی د ده ته شه کولین و وهرکیرانین مروقیه تی و زانستی

ژماره 4 بهارا 2012

۱۴۸

از تاسیس سلسله ماد تا انقراج قا جاریه، ج3، چاپ و انتشارات اقبال (تهران 1386 ش- 2007 م)، ل72.
(2) لسره ده می نه فی پادشاهی خه زه ریان ل ناو چین قه فقا زب ره خ کنارین ناران و نه رمنستانی ده ست ب کوشتنه کا زور کر، لی قوباد شیا وانا بشکینیت، پهیره وی دیانه تا مه زده ک بوو لی لدوماهیی ژ تاینی وان لینه دبیت، ژ بهر کو مه زده کیان هه ولدان وی لسره ته ختی پادشایه تی بینه خار، لی قوباد ده ست ژ پادشایه تی بهردان بو کوری خو نه نوشیروانی ب دژی مه زده کیان راوه ستا، بو پیزانینین زیده تر بزقره هه مان ژیده ر، ل71.

(3) مه زده کی بو (مه زده ک کوری بامداد) دزقرن کول باژییری نیشابور ژ دایک بوویه، و باوه ریه کا ته مام ب روناھی و (خیر و شه رانی هه بوو، دگوتن دنیا ژ سیی تشتان پینکده نیت نه و ژی (ناژ، ناگر، ناخ) و دبنه ته گه ری خیر و شه ران. بو پتر پیزانینان بزقره په رتوکا عبدالله رازی، هه مان، ل106.

(4) دوو قرن سکوت، حوادث و اوضاع ایران در دوو قرن اول اسلام، ج9، انتشارات سخن (تهران 1378 ش) ل8.

(5) عبدالحسین زرین کوب، دوو قرن سکوت، سه رچاوه ی پیشوو، ل8.

(6) صالح تهرانی، بابک خرم دین یا بابک شما نیست، ج1، انتشارات مهر، (ب/ش، ب/ت)، ل93.

(7) قورثانی پیروز، سوره تا الحجرات، نایه تا 13.

(8) احمد بن حنبل، ابا عبدالله الشیبانی، المسند، ج5، مؤسسه القرطبه، (مصر ب/ت)، ل411؛ المنظری، عبدالعظیم بن عبد القوی، الترغیب والترهیب، تحقیق ابراهیم شمسدین، گ1، ج3، دار الکتاب علمی، (بیروت 1417)، 375؛ الهیثمی، علی بن ابی بکر، مجمع زواد و من فوائد، ج3، دار الریان التراث، دار الکتاب العربی، (القاهره 1407 هـ)، ل266.

(9) حجاج بن یوسف (41-95 هـ) والیی حیجاز و عیراقتی ل سهرده می نه مه ویان، ل (طائف) ژ دایک بوویه نه ژ که سه دژی نیرانیا ن بوو، و الیه کی زوردار بوو، زمانی فارسی ل عیراقتی قه دهغه کر و دیوانین عیراقتی کوب زمانی فارسی دهاتنه نقیسن بو عه ره بی زقراندن. بزقره بو م. پرمون، ابر مرد، ابر حماسه (بابک خرم دین)، چاپخانه ی خورشید (تهران 1354 ش- 1975 م)، ل23.

(10) گروه تاریخ دفتر و تالیف کتبهای درسی، تاریخ ایران، سال اول راهنمای، انتشارات چاپخانه ی افست، (تهران 1375 ش)، ل83.

(11) بهر مه ک نه فیین بهر مه کینه، نه ژادی وان دزقریت بو په رستگه ها نوهار بلخ، ژ نه ژادی نیرانیا ن، بهر مه ک باپییری نه فی بینه مالی ل که شمیر ستیرناسی و ماتماتیک خواندیه، خلیفین عه بیاسی ل هه می بوارین کاری دا سود ژ فی بینه مالی وهر دگرت، کوری خالدی (یه حیا بهر مه کی) ل سهرده می خلیفه مهدی هاتوو راسپارده کرن ب په روه رده کرنا و هلیعه دی وی هارون الرشید رابیت، دیسان دیوانا بهریدی دده ستی یه حیا دا بوو. بو پتر پیزانینان بزقره بو عانپوری، عبدالرزاق، برمکیان، قمصطفی طباطبای، کتابخانه سنایی (تهران ب/ت)، ل125.

(12) گروه تاریخ دفتر و برنامه ریزی کتبهای درسی، سه رچاوه ی پیشوو، ل83، صالح تهرانی، سه رچاوه ی پیشوو، ل100.

(13) مختار ثقفی مختار بن ابی عبیده الثقفی (1-67 هـ) ل گائف ژ دایک بویه، ریه ری چوارم بزاقا پشتی رویدانا عاشورایی، پینج سالان پشتی رویدانا عاشورایی ل باژییری کوفه بو تولقه کرنی ده ست ب بزاقی کر، گه لک ژ وان که سان کوشتن نه وین ده ست د رویدانا عاشورا دا هه ی، 18 مه هان حوکم کر، ل سال (67 هـ) ل کوفه شهید بوو، بزقره بو علی اکبر فیاض، تاریخ اسلام، ج2، انتشارات دانشگاه تهران، (تهران 1374 ش- 1995 م)، ل184.

(14) زید بن علی ل سال (120 هـ) ب مه رده ما ده ستی کرنا بزاقی دژی ده ست ه لاتا نه مه ویان بهر ده ژ کوفه شه چوو، ل سال (120 هـ) ل روزا چوار شه می هه یفا صفر نیکه مین شهر دناقه بره خیلافه تا نه مه ویان ب

سه‌رکردایه‌تیا (هشام بن عبدالملک) و (زید بن علی) دا هاته رویدان، دخی شه‌ریدا زید بریندار دبیت، ل‌روژا نه‌ینی ل‌سال (121ه) ل‌ژیی 42سالی دا دچیته بهر دلوقانیا خودی، کوری وی یحی بن زید بزاف به‌رده‌وام ب‌ریقه دبر، دقیا جاره‌کا دیتر خیلافه‌تی بو که سانین ژیهاتی ژ بنه‌مالا (ال محمه‌د) بزقرینیت، دشه‌ره‌کی دا دگه‌ل (نصر بن سیار) والیی خوراسانی تیره‌ک ب‌یحی دکه‌ثیت دچیته بهر دلوقانیا خودی. بو پتر پیزانینان بزقره بو حسین کرمانی، سیره و قیام زید بن علی، شرکت انتشارات علمی فرهنگی (تهران 1382ش 2003م)، ل 32؛ زینب متقی زاده، جغرافیای شیعیان منطقه خلیج فارس، موسسه شیعه ناسی، (ب، ش 1384ش 2005م).

(15) نعمت الله صفری فروشانی، قیامهای ایرانیان در عصر اول عباسی، ج 1، انتشارات توس (تهران/ت)، ل 12.

(16) نه‌ؤ بزاقه ل‌ئیرانی په‌یدا بوویه ب‌سه‌رکردایه‌تیا نه‌بوموسلم خوراسانی، لایه‌نگرین نه‌ئی بزاقی چونکه جلین ره‌ش لبه‌ر خو دکرن ب‌سیاه‌جامگان) دهاتنه ناسین، بوویه نیله‌ام بو بزاقین ئیرانیا چونکه ده‌می نه‌بوموسلم هاتیه کوشتن هم‌می که سان باوهر نه‌دکر و دگوتن نه‌بوموسلم دی زقریتن، له‌ورا بزاقین ل‌ئیرانی په‌یدا بوین هم‌میان دگوت گیانی نه‌بوموسلمی یا دل‌ه‌شی من دا. بزقره عبدالحسین زرین‌کوب، تاریخ ایران بعد از اسلام، ج 10، انتشارات امیر کبیر، (تهران 1384ش 2005م)، ل 404.

(17) مفتخری، حسین، خوارج در ایران تا اول قرن سوم هجری، انتشارات کوش (تهران 1375ش 1996م)، ل 93؛ محمه‌د جواد مشکور، فرهنگ فرق اسلامی، ج 3، انتشارات بنیاد و پژوهش استان قدس رضوی (تهران 1375ش 1995م)، ل 35.

(18) نه‌هه‌ر باژیره‌کی دیروکی و شاخویه، نیک ژ که‌ثنتین ویلایه‌تین نازهریبجانیه، نه‌ؤ ناوچه ل‌ده‌ستپینکا چه‌رخنی سیی بو ماوی 20سالان مه‌یدانا خونایوی یا شه‌رین بابه‌ک دگه‌ل خیلافه‌تی بوو. (19) نازهریبجانا روزه‌له‌اتی (تبریز) دووراتی وی ژ تهران 610کم، دکه‌ثیته روزناقا تهران، هاوسنوره دگه‌ل وه‌لاتی کومارا نازهریبجان.

(20) دینور نیک ژ قه‌زاین پاریزگه‌ها کرمانشاه (قرم‌سین) له‌ ل‌روژناقا ئیرانی، گه‌له‌ک به‌رنیاسه ب‌کشتوکالی، خه‌لکی فی باژیری کوردن خودان که‌سایه‌تین به‌رنیاسن مینا (ابو حنیفه دینوری). بو پتر پیزانینان بزقره بو اطلس گیتاشناسی استانهای ایران، انتشارات تهران، (1382ش 2004م).

(21) غلامحسین صدیقی، جنبشهای دینی ایرانیان در قرنهای دوم و سوم هجری، انتشارات پازنگ، (تهران 1372ش 1993م)، ل 275.

(22) عزیزالله بیات، تاریخ ایران از ظهور اسلام تا دیالمه، انتشارات شهید بهشتی (تهران 1370ش 1991م)، ل 234.

(23) هممه‌دانی، ناد علی، بابک عشق، حماسه، داستانهای فارسی، ج 1، انتشارات فرشاد، (تهران 1378ش 1999م)، ل 134.

(24) امیر حسین خنجی، جنبشهای چد فتوادلی ایرانیان در اوائل خلافت عباسی، ج 1، انتشارات علمی فرهنگی، (تهران: ب.ت)، ص 26-27.

(25) محمره المحمره په‌یقه‌کا عه‌ره‌بیه نه‌ؤ ناغه‌ژی دهیته گوتن بو خویره‌میان، سه‌رچاوه دده‌نه دیار کرن ژبه‌رکو جل و به‌رگین وان سور بوون بقی ناغی دهاتنه نیاسین، ناماژده‌دانه‌ک بوویه بو خونیا نه‌بوموسلم خوراسانی و تولقه‌کرنا خونیا وی، لی هندکین دیتر دبیزن چونکه نالای بزاقا بابه‌کی یی سور بوو، لده‌می شه‌ران دا جل و به‌رگین سور لبه‌ر خو دکرن، نه‌ؤ بیرورایین جیا و از هم‌می دهینه گوتن لسه‌ر نه‌ئی په‌یقی. بو پتر پیزانینان بزقره بو فریده هادی پوربرزگر، بابک، افشین، مازیار (223.226.224) تاریخ ایران پس از اسلام، انتشارات پل، (تهران 1388ش 2009م)، ص 96.

(26) امیر حسین خنجی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 27.

روگه‌ه

وهرزیه، پویته‌ی د‌ده‌ته شه‌کولین و
وهرکیرانین مروقایه‌تی و زانستی

ژماره 4 بهارا ۲۰۱۲

- (27) زرین کوب، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل220. صالح تهرانی، بابک خرم‌دین...، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل94.
- (28) یعقوبی، احمد، تاریخ یعقوبی، تمحه‌مه‌د ابراهیم ایتی، ج2، چ9، انتشارات علمی فرهنگی (تهران 1382ش-2003م)، ل483.
- (29) عبدالحسین زرین کوب، روزگاران، تاریخ ایران از آغاز تا سقوط سلطنت پهلوی، چ7، انتشارات سخن (تهران 1384ش-2005م)، ل342.
- (30) غلامحسین صدیقی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل275.
- (31) هوشنگ باختری، قیام بابک خرم‌دین، نمایشنامه‌ی تاریخی، چ2، انتشارات روز(ق.م.ت)، صص 1 و 2.
- (32) احمد رچا خضری، تاریخ خلافت عباسی از آغاز تا پایان ال بویه، چ5، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه سمت، (تهران 1378ش-1999م)، ل96.
- (33) عبدالحسین زرین کوب، تاریخ ایران بعد از اسلام، چ10، انتشارات امیرکبیر، (تهران 1383ش-2004م)، ل260.
- (34) غالیان، نعمت الله، کاوشی در جریانها و بر ایندها، چ1، انتشارات استان قدس رضوی (تهران 1378ش-1999م)، صص 213-212.
- (35) عبدالحسین زرین کوب، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل225.
- (36) ابن الندیم، محمه‌مه‌د بن اسحاق، الفهرست، تمحه‌مه‌د رچا تجدید، چ2، انتشارات اساکیر، (تهران 1381ش-2002م) صص 610 و 611، عبدالحسین زرین کوب، سه‌چاوه‌ی پیشوو، صص 213؛ عبدالعظیم رضای، تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران، چ1، نشر صدف (تهران 1376ش-1997م) ل582، البغدادی، ابی منصور، الفرق بین الفرق، تمحه‌مه‌د جواد مشکور (تاریخ مذاهب اسلام)، بش (تبریز 1333ش-1954م) ل192.
- (37) نیک ژ بیرو باوهریان بوو کۆپشتی کوشتنا نه‌بومسلم دژی ناینی ئیسلامی ل ئیرانی په‌یدا بووی، مسیلمه لاینگرین نه‌بومسلم بوون، باوهری ب ئیمامه‌تیا وی هه‌بوو. بوپتر پیزانینان لدور مسیلمه بزقره بو ابن الندیم، سه‌چاوه‌ی پیشوو، چ2، ل615.
- (38) نوبختی، ابومحمه‌مه‌دحسن، فرق الشیعه، تمحه‌مه‌د جواد مشکور، (فرقه‌های شیعه از آغاز تا پایان سده سوم هجری)، نشر انتشارات علمی فرهنگی، (تهران 1361ش-1982م)، ل116.
- (39) طبری، محمه‌مه‌د بن جریر، تاریخ الرسل والملوک، تابوالقاسم پاینده، چ13، چ9، انتشارات اساطیر، (تهران 1354ش-1975م)، صص 5588.
- (40) ابن الندیم، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل612؛ هوشنگ باختری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل11.
- (41) عبدالحسین زرین کوب، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل217.
- (42) میترا مهر آبادی، تاریخ ایران در سده‌های نخست اسلامی، انتشارات دنیای کتاب (ب، ش 1386ش-2002م)، ل55.
- (43) صالح تهرانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل201؛ م. پرمون، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل35.
- (44) علی اکبر دهخدا، لغت نامه، حرف ب، چ2، انتشارات دانشگاه ایران (تهران 1377ش-1998م)، ل124.
- (45) جواد هیئت، سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ایران و ترکی در ایران، چ2، انتشارات ایلدیرم (امل 1382ش-2003م)، صص 169-170.
- (46) نه‌ژ فه‌کوله‌ره کهفتیه د شاشیه‌کا مه‌زن دا چونکه نه‌گهر راستیه‌ک بو نه‌فنی چه‌نده هه‌بایه دا بچوو کترین میژونقیسن عه‌ره‌ب یان ئیرانی ئیشاره‌تی پی که‌ن، بایه‌کی خورره‌می ژ نه‌ژادی ئیرانیانه،

هەر دیسان کورد پشکداری ئەفنی بزافنی بیوون بەس نە حەتا فنی رادەدی کو سلیمان ابو کاشاخ بیئزیت "ئەف بزافا کوردی ژناڤ چوو"!!!، هەر دیسان ئەو سالوختین ل دەف ئافرەتین خوررەمیان هەمی چ جارن ل دەف ئافرەتا کورد نەبوون، ئافرەتا کورد د میژوویدا دەهیتە ناسین ب ئافرەتەکا پینچای و پاک ژلایی رهوشتی ئە، ئەفە باشترین بەلگەیه بو مە کو ئەف بزافە نە بزافەکا کوردی یه، و ئەگەر هەندەک بیروباوەرین ئیزدیان وەک خوررەمیان و مەزکیان بن ئەفە ئامازە نینە بو بابەک ژ ئیزدیان یان نەتەوی کورد بیت. بو پتر پیزانینان ل سەر ئەفنی بابەتی بزفەرە بو گوڤارا نور لالش، ژمارە 25، پورە البابک الخورمی الشمسانی، سلیمان ابو کاشاخ البعشیقی، (دەوک نیسانا 2008)، ل 38.

(47) سعید نفیسی، بابک خرمیدین دلاور مرد ازربيجان، چ 2، انتشارات اساکیر(تهران 1384 ش- 2005 م)، ل 13.

(48) عبدالرفیع حقیقت، تاریخ جنبشهای مذهبی در ایران، انتشارات شرکت سهامی چاپ و انتشارات کتاب، (تهران 1384 ش- 2005 م)، ل 116.

(49) د هەندەک سەرچاوەیاندا خورمەک ب کچا بابەک هاتیه ناسین، لی راستیا ئەفنی چەندەدی ئەو کۆ ئافنی کچا بابەک د هیچ ژیدەرەکی دا نەهاتیه دیتن لەورا ئەم دشین ب پشتراستی ئە بیئزین خورمەک ئافنی هەژینا جاویدان کورنی سەهل سەرکردنی خوررەمیان (192-201) بوو.

(50) پ، مادلونگ، فرقه‌های اسلامی، ترجمه ابوالقاسم سری، چ 2، انتشارات اساطیر (تهران 1381 ش- 2002 م)، ل 23؛ عبدالحسین زرین کوب، سەرچاوەدی پینشو، ل 345؛ المقدسی، مطهر بن طاهر المقدسی، البدء والتاریخ، تمحه مەد رچا شفیعی دکنی، انتشارات اگه، (تهران 1373 ش- 1995 م) ل 19؛ م. پرمون، سەرچاوەدی پینشو، ل 33.

(51) هەمەدانی، ناد علی، سەرچاوەدی پینشو، ل 31؛ غلامحسین یوسفی، ئەبوموسلم سردار خوراسان، انتشارات مشهد، (مشهد 1344 ش- 1965 م)، ص 3.

(52) عبدالعظیم رضایی، تاریخ 10 هزار ساله ایران، چ 14، ج 2، انتشارات اقبال، (تهران 1379 ش- 2000 م)، ل 291.

(53) بلخی، محەمەد خاوند شاه میر خواند، روجه الصفا، تهذیبعباس زریاب، چ 1، ج 2، انتشارات علمی(تهران 1373 ش- 1994 م)، ل 463.

(54) مسعود اثنا عشری و خیایوی ساولان، بابک مشکین، انتشارات بابک(تبریز ب، ت)، ل 280.

(55) سیف الله کامبخش فرد، قلعه جمهور یا دژ بوژ جایگاه خرمیدینان، چ 1، ب، ش 1345 ش- 1966 م)، ل 28.

(56) عبدالعقیم رچایی، تاریخ ده هزار...، سەرچاوەدی پینشو، ل 287؛ اقبال اشتیانی، تاریخ باستان، تاریخ مفصل ایران، چ 5، انتشارات اقبال(تهران 1377 ش- 1998 م)، ل 100؛ علی صبوری، بابک حماسه ملی، چ 2، انتشارات داوریژ، (تبریز 1335 ش- 1959 م)، ل 28.

(57) عبدالعقیم رچایی، هەمان، ل 100؛ صالح تهرانی، سەرچاوەدی پینشو، ل 93.

(58) مسعودی، علی بن حسن، مروج الذهب، تابوالقاسم پاینده، چ 3، ج 2، انتشارات علمی فرهنگی(تهران 1349 ش- 1986 م) ص 497.

(59) میرطوس علی، بخشی از رساله سرخ جامگان(بابک خرمیدین)، فصلنامه دریچه‌ای کانون فرهنگی گفتگو، شماره 3، (مهر ماه 1372 ش- 1997 م)، ص 40-45؛ حمید احمد، مقاله استراتیژی نوین پان ترکسیم، به اهتمام موسسه فرهنگی اران-اورمیة، (28 اثر ماه 1380 ش- 2001 م)، ص 16.

(60) عباس اقبال اشتیانی، تاریخ کامل ایران بعد از اسلام، نشر و موسسه انتشارات نگاه(تهران 1386 ش- 2007 م)، ص 378.

(61) غلامحسین صدیقی، سەرچاوەدی پینشو، ص 111-112؛ علی صبوری، سەرچاوەدی پینشو،

23 ل.

(62) نه‌بو جه‌عفه‌ر مه‌نصور خه‌لیفی دووی ده‌وله‌تا عه‌ببایی بوو، پشتی مرنا نه‌بو العباس سه‌ففاح ده‌سته‌للات وهر‌دگرت، نه‌فی که‌سی نه‌بوموسلم کوشت له‌ورا ئیرانیان نه‌ف که‌سه نفرین دکر، نه‌بو جه‌عفه‌ر ل ساللا (136 هـ 735 ز) ده‌سته‌للات وهر‌گرتبوو.

(63) احسان یارشاطر و نه‌وین دی، تاریخ ایران از سلوکیان تا فروپاشی دولت ساسانیان، تاحسان انوشه، ج 3، قسمت 2، موسسه انتشارات امیر کبیر (تهران 1381 ش- 2002 م)، ص 459؛ ادوارد براون، تاریخ ادبی ایران، تعلی پاشا صالح، ج 1، انتشارات مروارید، (تهران 1335 ش- 1956 م)، ص 486.

(64) ژبیح الله صفا، بابک خرم دینی، مجله ارتش، شماره 8، سال (1328 ش- 1949 م)، ل 19. علی صبوری، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 27.

(65) ابوالفجل نبی، نه‌پجته‌ایی سیاسی مذهبی در تاریخ ایران، انتشارات دانشگاه فردوسی (مشهد 1376 ش- 1997 م)، ص 69-70-71.

(66) فیض الهی وحید، مجله شمس تبریز، شماره 104، ویژه نامه بابک (30 خرداد 1380 ش- 2010 م) ص 5.

(67) سعید نفیسی، بابک دل‌اور اذربيجان، به اهتمام د. عبدالکریم جزیره‌دار، چاپی اساطیر (تهران 1384 ش- 2005 م)، ص 222.

(68) رستم علی یف، د. سعید نفیسی و بررسی نه‌پجت خرم‌دینی، مجله دانشکده ادبیات علوم انسانی، شماره 2-1، ابان ماه، (1351 ش- 1972 م)، ص 61.

(69) عبدالعظیم رضایی، تاریخ 10 هزار ساله ایران، از ساسانیان تا انقراض ال زیار، ج 2، انتشارات اقبال (تهران 1381 ش- 1997 م)، ص 288.

(70) صدیقی صفی زاده، تاریخ 5000 هزار ساله ایران، ج 2، ج 2، انتشارات ارون (تهران 1385 ش- 2006 م)، ص 791؛ ججیران تبریزی، چهره‌های ماندگار ایران، ج 2، انتشارات کتابناک (تهران 1389 ش- 2000 م)، ص 8؛ صالح تهرانی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ص 100.

(71) فه‌گوهاستی ژ سعید نفیسی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 13.

(72) بلال اباد نه‌ف گونده‌دکه‌فیتته دناقه‌ه‌را پاریزگه‌هین تبریز و نه‌رده‌بیل، نه‌ف گونده‌نوکه نه‌مایه به‌س شینوارین فی گوندی مانه‌ل بن ناخی داب ره‌خ که‌لها نه‌رشق ل روژ نا‌فا قشلاق.

(73) بوژ ناوچه‌که دناقه‌ه‌را نازه‌ربيجان و اران. بو‌پتر پیزانینان بزقره دینوری، ابو حنیفه احمد بن داود، ت دکتر محمود مهدوی دامغانی، ج 7، انتشارات نشرنی، (تهران 1364 ش- 1985 م)، ل 444.

(74) محه‌مه‌درچا محسنی، پان ترکیسم، ایران و اذربيجان، انتشارات سمرقند، (1388 ش- 2009 م)، ص 213.

(75) khorrami encyclopedia g.h <yosifi babak iranica > p. p11.12.

بهروز خامچی، قلعه‌های تاریخی اذربيجان، انتشارات پور حسین، (ب، ش 1388 ش- 2006 م)، ص 47؛ میترا مهر ابادی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 57؛ علی صبوری، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 22؛ م. پرمون، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 28.

(76) saeed alizadeh, and ali rezapahlvani (2004) irana chronologica history <al hodauk.

(77) میترا مهر ابادی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 57؛ ابن الندیم، ج 2، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 612.

(78) برتولد اشپولر، تاریخ ایران در قرن نخست اسلامی، تجواد فلاطوری، ج 4، انتشارات علمی فرهنگی، (تهران 1373 ش- 1994 م)، ص 366؛ هوشنگ باختری، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 18.

- (79) بهروز خامچی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 47؛ علی صبوری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 3.
- (80) سعید نفیسی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 125؛ صالح تهرانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 88.
- (81) جلال برگشاد، بابه‌ک، ترحیم رئیس نیا و رضا انزایی نژاد، انتشارات نگاه، (تهران 1376 ش- 1997 م)، ص 91-92.
- (82) مجید رچا زاده، تاریخ تبریز از دوران باستان تا برآمد مغولان، ج 3، انتشارات اختر (1388 ش- 2009 م)، ص 74.
- (83) ادوارد براون، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 482.
- (84) دینوری، ابو حنیفه احمد بن داود، اخبار الطوال، محمود مهدوی دامغانی، ج 1، انتشارات نشرنی، (تهران 1364 ش- 1985 م)، ل 444.
- (85) عبدالحسین زرین کوب، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 78.
- (86) حسنعلی ممتحن، نه‌چت شعوبیه، جنبش ملی ایرانیان در برابر خلافت اموی و عباسی، ج 2، انتشارات باورداران، (تهران 1368 ش- 1989 م)، ص 301؛ عبدالله رازی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 140.
- (87) زوربه‌یا پهرتوکان نه‌ژماره‌یه دیار کرینه لی موبالغده‌کا زور دقان ژمارا ندا هه‌یه، بوپتر پینزانینا بزقره بوالمسعودی، علی بن حسن، التنبیه و الاشراف، چاپ عه‌ره‌بی، (بغداد 1938 م)، ص 305.
- (88) شیخ محمدهد الحضری که‌فتیه د شاشیه‌کا مه‌زن دا، نه‌گه‌ر نه‌فتی چه‌نده راست دبئیثت بوچی ئیشاره‌ت ب چاپ و به‌رگ و لاپه‌ری پهرتوکان الفهرست نه‌کره‌یه، لقی‌ره چندبیت پرسیاره‌ک بوخوانده‌فانان په‌یدا بیت نارمانجا نه‌فتی فه‌کوله‌ری ژ حه‌ره‌می بوونا بابه‌کی چیه؟، بو‌زانینا به‌رسفا نه‌فتی پرسیارنی بزقره بوپیشه‌کیا پهرتوکان علی صبوری، بابک حماسه ملی، ل 2.
- (89) طبری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ج 13، ل 5857.
- (90) دینوری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 444.
- (91) جلال برگشاد، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 92-91.
- (92) علی صبوری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 8.
- (93) محمدهد تقی زهتابی، ایران ترکلونین اسکی تاریخی (تاریخ قدیم ترکهای ایران) ج 1، انتشارات ترک (تبریز 1378 ش- 1999 م)، ل 210-211.
- (94) ده‌می بابه‌ک روونشتی ده‌فتی خو‌فه‌کر و بیرا‌قه‌نجین یه‌زدانی کر.
- (95) فردوسی دیوانه‌کا هوزانین ناقدار ب شاهنامه فه‌هاننده کو داستانا میژوو یا ئیرانی ب گیانه‌کئی نه‌ته‌وایه‌تی نیزیکی (60) هزار به‌یتان به‌رامبه‌ر داگیرکنا ناخا وان ژلایی عه‌ره‌بین موسلمان بخو‌فه‌دگریت. بوپتر پینزانینان بزقره بو فردوسی، حکیم ابوالقاسم فردوسی، شاهنامه فردوسی، به‌کوشش د. سعید حمیدیان، چاپ اورامان، (تهران 1374 ش- 1995 م).
- (96) ویری زه‌لامه‌کئی ناینی هه‌بوو بنافتی بابه‌ک یی هوشیار و زانا ده‌فکه‌نی بوو.
- (97) چونکه تورکان دگوت نه‌م شویری تیژی ئیسلامی نه‌ل نه‌وروپا، چاوا دی چی بیت که‌سه‌ک هه‌لگری مه‌زه‌به‌نی خو‌رره‌می، مانوی یان مه‌زدکی تورک بیت
- (98) سلیمان رواش، سیگره 1400 ساله اعراب بر افغانستان، ج 2، انتشارات علمی فرهنگی (تهران ب، ت)، ل 264.
- (99) احمد کسروی، اذری یازبان باستان اذربيجان، ج 3، انتشارات نسخه الکترونیک (ب)، ش 1325 ش- 1946 م)، ل 31.
- (100) محمدهد رضا افتخار زاده، ایران، آئین، فرهنگ، ج 1، انتشارات تبریز (1380 ش- 2001 م)، ل 218، سلیمان رواش، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 265.

(۱۰۱) بهروز خامچی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۹۵، هه‌روه‌سا لدور پیوه‌ندین بابه‌ک دگه‌ل خیزانا کلدانیه بزفره بو حسین قاسم عزیز، البابکیه، نامه‌یا دکتورایی هاتیه پیشکیشکرن بو زانکویا مسکو ۱۹۶۱، ل ۲۴۱.

(۱۰۲) خسرو معتضد، نهضت سرخ جامگان، ج ۱، ج ۱، انتشارات البرز (تهران ۱۳۷۲ ش-۱۹۹۳)، ل ۵۷، ج ۲ (۱۳۸۸)، ل ۶۱. (۱۰۳) میترا مهر آبادی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۵۷؛ ابن‌الندیم، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ج ۲، ل ۶۱۳.

(۱۰۴) ابو‌عمران نیک ژ که سایه‌تیین به‌رنیاس بوو و هه‌فرکی جاویدان کورنی سه‌هل بوو لسه‌ر پوستنی وه‌گرتنا سه‌رکردایه‌تیا خوهره‌میان.

(۱۰۵) ابن‌الندیم، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۶۱۳؛ ادوارد براون، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۴۸۴؛ زریاب عباس، بابک خرم‌دین، دانشنامه جهان اسلامی، ج ۱، بنیات دائره معارف اسلامی، ب/ت، ل ۲۱؛ هوشنگ باختری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۱۸.

(۱۰۶) خامچی، قلعه‌های تاریخی اذربایجان، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۶۶؛ هوشنگ باختری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۲۰.

(۱۰۷) سعید نفیسی، بابک خرم‌دین دلاور مرد اذربایجان، ل ۹۲؛ زرین کوب، دوو قرن سکوت، ل ۲۱؛ ادوارد براون، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۴۸۳.

(۱۰۸) جلال برگشاد، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۲۶۴؛ سعید نفیسی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۹۲.

(۱۰۹) جلال برگشاد، هه‌مان سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۳۳۸؛ هوشنگ باختری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ص ۲۱.

(۱۱۰) ادوارد براون، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۴۸۵؛ عبدالعظیم رضایی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ص ۲۷۸؛ حسین علی ممتحن، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۳۰۲؛ ابن‌الندیم، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ج ۲، ل ۶۱۴.

THE MUSLIM WORLD WLUMEXXXVIII×E.M.WRIGHT
BABAK OF BADHDH AND AL AFSHIN »DURING THE
THE PHILUS PAHLVANI(2004) SAEED., P.P34.36, YEARS816.814
ALIZADEH AND ALIRZA IRANACHROHOLGICA HISTORY
AL HODAUK.

(111) سه‌بارت باوهریا خوهره‌میان لدور هه‌بوونا دوو خوداوه‌ندان بزفره بو المقدسی، البدء والتاریخ، ج 2، ل 19، شهیدی سید جعفر، تاریخ تحلیلی اسلام، ج 2، انتشارات علمی فرهنگی (تهران 1382 ش-2004 م)، ل 30.

(112) گورستانا خاموش گورستانه‌کا خوهره‌میان بوو ل ده‌قه‌را کلیبه‌ر ل سه‌ری چایی بوو، یا تایبه‌ت بوو ب مرین خوهره‌میان فه.

(113) جلال برگشاد، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 338، هوشنگ باختری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 21.

(114) عبدالحسین زرین کوب، روزگاران، ل 343؛ عبدالحسین زرین کوب، دوو قرن سکوت، ل 212، میترا مهر آبادی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 58؛ احسان یارشگر، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 463.

(115) عبدالعظیم رچایی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ص 289.

(116) محهمه‌د بن محهمه‌د نعمان، الارشاد، ترسول محلاتنی، ج 2، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی (تهران 1378 ش-1999 م)، ل 137؛ ابن‌الندیم، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 353؛ ناصر نجمی،

قیام مازیار و بابک خرم‌دین (نهضت سرخ علم‌های مازندران، انتشارات ادیب (مازندران ۱۳۶۸ ش-۱۹۸۹ م)، ل ۶؛ هوشنگ باختری، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل ۲۲.

(۱۱۷) عبدالحسین زرین کوب، روزگاران، ل ۳۴۳.